

„*Jiřina Hauková byla člověk, kterého jsem obdivoval nejen jako básnířku, ale i jako osobnost. I v nejhrošších dobách našeho státu si dokázala zachovat svou tvář. Velice jsem si jí vážil. Její dílo je v naší literatuře nezastupitelné.*“ (Jiří Stránský)

Básnířka a překladatelka Jiřina Hauková se narodila 27. ledna 1919 v Přerově. Její otec Karel Hauke byl organizátorem literárního i uměleckého dění v Přerově v meziválečné době. Působil jako ředitel tiskařského a vydavatelského družstva Obzor a šéfredaktor regionálního deníku Obzor. Společně s básníky Jiřím Wolkerem, Bartošem Vlčkem, Čestmírem Jeřábkem a dalšími se zasloužil o vznik literárního časopisu Host (redakce časopisu se po tříletém působení přestěhovala do Brna). Karel Hauke měl s manželkou Marií tři dcery – Jiřina byla nejstarší, následovala Olga (provdaná Šteflová, herečka v brněnském divadle a později pedagožka na konzervatoři) a nejmladší Květoslava (signatářka Charty 77 a členka organizace na obranu lidských práv Amnesty International).

Jiřina Hauková chodila v Přerově do obecné školy v letech 1925–1930, poté studovala na reálném gymnáziu, kde maturovala 30. května 1938. Od mládí v sobě měla touhu zachytit svět kolem sebe, něco vyjádřit. Ve dvanácti letech napsala pro otce text *Vzpomínky z Vičanova*, v němž popisovala přírodu a život lidí na pasece v Hostýnských horách, kam rodina Haukových jezdila na výlety. Hauková si psala deníky a vedla čilou korespondenci se spolužáky a přáteli. Během gymnaziálních studií se intenzivně věnovala fotografování (stala se členkou Klubu fotoamatérů) a postupně též psaní básní. První báseň napsala při vyvolávání snímků v temné komoře. Na přerovském gymnáziu se seznámila s Josefem Kainarem, který byl o dva roky starší. V otcově redakci poznala Oldřicha Mikuláška (v roce 1934 se stal redaktorem Obzoru), jehož zásluhou byly v Obzoru zveřejněny její první literární pokusy. V roce 1935 byla v Obzoru otištěna její báseň *Rozbřesk*, kterou podepsala pseudonymem Jola. V roce 1937 se na táboře Etického hnutí československého studentstva Hauková seznámila s Ivanem Blatným, s nímž si pak dopisovala.

Po maturitě začala Jiřina Hauková studovat angličtinu a češtinu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně (v Brně bydlela u matky pianisty Rudolfa Firkušného). Po uzavření vysokých škol v roce 1939 se vrátila do Přerova, kde působila jako redaktorka v Obzoru. Od konce roku 1940 také pravidelně přispívala do rubriky Žena a její svět v Lidových novinách. V roce 1940 se umístila na druhém místě v básnické soutěži Mladá Morava. V březnu 1942 odešla do Prahy, kde se usadila natrvalo. Od března 1942 pracovala jako redaktorka v knižním oddělení Ministerstva lidové osvěty, kde působila do května 1945. Od června 1945 byla redaktorkou v publikačním odboru Ministerstva informací, kde byl jejím nadřízeným básník František Halas. Od roku 1947 působila s Adolfem Hoffmeisterem v americkém oddělení zahraniční sekce Ministerstva informací, kde

korespondovala s kulturními atašé a provázela cizí návštěvy. Jiřina Hauková chtěla dokončit svá vysokoškolská studia přerušena válkou. V roce 1947 začala studovat na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde si zapsala angličtinu a estetiku. Po událostech v únoru 1948 a před prověrkami však na studia rezignovala.

Po příchodu do Prahy se Hauková dostala do kontaktu s básníky, výtvarníky a kritiky sdruženými v uměleckém sdružení Skupina 42, které bylo založeno v roce 1942. Členy skupiny byli malíři František Gross, František Hudeček, Kamil Lhoták, Jan Kotík, Jan Smetana, Karel Souček, Bohumír Matal, sochař Ladislav Zívř, fotograf Miroslav Hák, básníci Ivan Blatný, Josef Kainar, Jiří Kolář, Jan Hanč a teoretici Jindřich Chalupecký a Jiří Kotalík. V čele stál Jindřich Chalupecký – literární a výtvarný kritik, historik umění, kurátor, autor odborných studií a esejí. Protagonisté skupiny se inspirovali pocity člověka z městského prostředí; chtěli vyjádřit životní pocit současného člověka především obrazem jeho všedního dne. Skupina byla ovlivněna moderními uměleckými směry, zejména civilismem, kubismem, futurismem, konstruktivismem a surrealismem. Na její vznik a formování měla vliv i stísněná atmosféra protektorátu a druhé světové války. Hlavním teoretickým programem skupiny byla stať Jindřicha Chalupeckého *Svět, ve kterém žijeme*. Činnost Skupiny 42 byla ukončena v roce 1948, její vliv na českou literaturu a české výtvarné umění lze však najít i mnohem později.

Do literatury Hauková vstoupila se Skupinou 1942, jejíž členkou se (jako jediná žena) stala v roce 1945. Debutovala sbírkou básní *Přísluní*, která vyšla v roce 1943. Sbíрка shrnuje básně milostných a přírodních nálad a motivů. V roce 1946 Hauková vydala druhou sbírku básní *Cizí pokoj*, jež obsahuje básně napsané v letech 1943–1945. Ve sbírce je vyjádřena úzkost a osamělost v cizím městě, které na Haukovou doléhaly, když se ocitla v Praze v podnájmu, a také básně válečné. Dominantním prostorem je městské prostředí, v němž se člověk cítí osamělý, opuštěný, nenachází zde životní smysl, ve vztahu k druhým převažuje cizota a neporozumění. S Jindřichem Chalupeckým, svým budoucím manželem, Hauková přeložila v roce 1947 *Pustou zemi* od T. S. Eliota. Tento překlad nebyl prvním představením americké poezie u nás, šlo však o první kompletně přeložené dílo z angloamerické oblasti moderní doby, které sehrálo významnou roli při formování poetiky mladé básnické generace.

V roce 1950 se Jiřina Hauková provdala za Jindřicha Chalupeckého. Ukončila své působení v americkém oddělení Ministerstva informací a začala se věnovat výhradně literatuře jako spisovatelka a překladatelka. Sbíрка *Oheň ve sněhu* s podtitulem *Verše z let 1947–1957* však vyšla až v roce 1958 po dvanáctiletém nuceném publikačním odmlčení.

V uvolněné atmosféře 60. let se básnička představila trojicí sbírek psaných převážně nerýmovaným volným veršem. Tyto sbírky v náznacích odrážejí úzkostnou atmosféru 50. let, ale jsou také autorčiným únikem ze svírajícího vnějšího světa do niterného světa snů, vzpomínek a umění

literárního, výtvarného i hudebního. Roku 1965 byla vydána sbírka *Mezi lidmi a havrany* s podtitulem *Verše z let 1958–1962*. Sbírkou *Rozvodí času* (1967) obsahuje verše z let 1946–1965. Kritika tuto sbírku přijala s uznáním. V roce 1970 vyšla sbírka *Země nikoho* s básněmi z let 1949–1968. Sbírkou obsahuje expresivní lyriku ztvárňující dějinné, časové a umělecké reflexe.

Hauková s Chalupeckým hodně cestovala. Seznamovala se s výtvarným uměním v Paříži, Londýně, ale byla i v Moskvě, kde pomáhala organizovat undergroundové výtvarné proudy a výstavy. V letech 1947–1969 navštívila řadu evropských zemí: Polsko, Belgie, Holandsko, Lucembursko, Anglii, Rakousko, Itálii, Francii. V roce 1969 se stala členkou Svazu československých spisovatelů.

V roce 1970 vyšel obsáhlý výbor básní z let 1940–1965 s názvem *Letorosty*, s doslovem Bedřicha Fučíka. Kniha však byla stažena z prodeje a zbytek nákladu byl zničen. Nové, upravené vydání *Letorostů*, doplněné básněmi z let 1972–1982, vyšlo v roce 1987 v nakladatelství Poezie mimo Domov v Mnichově. Autorem doprovodné stati byl William E. Harkins z Columbia University v New Yorku, dlouholetý životní přítel Jiřiny Haukové a Jindřicha Chalupeckého.

V 70. a 80. letech nesměla Jiřina Hauková publikovat v oficiálních publikacích. V této době napsala tři sbírky poezie, které se šířily formou samizdatu a vydávaly se v exilových nakladatelstvích. V roce 1975 dokončila sbírku *Motýl a smrt*, kterou vydala strojopisně v deseti exemplářích. Sbírkou pak vyšla v samizdatové edici Petlice v roce 1983, v roce 1984 v samizdatové edici Expedice, tiskem s podtitulem *(1970–1975)* v Československém spisovateli až v roce 1990. Sbírkou obsahuje meditaci nad smrtí rodičů a obrazy z cest. Verše jsou voláním po člověčenství; jsou inspirované necitlivými vztahy mezi lidmi, tragédiemi člověka dvacátého století, lidskou krutostí a duchovní bídou. Básně vypovídají o člověku vrženém do života jako „lhůty do smrti“, v níž zažívá existenciální pocity úzkosti, samoty, cizoty, nicoty, ale i starosti o člověka a svět, opanovaný a devastovaný mocí techniky. Jako odlehčení bezútěšné reality a tragického vědomí lidské existence působí vzpomínky na zážitky z cest po Itálii a Francii a úvahy o umění a přírodě. Motiv motýlích křídel se stává symbolem tajemné krásy, jejímž tvůrcem je příroda i umělec. Tuto sbírku Hauková považovala za svou nejzdařilejší knihu.

Sbírkou *Světlo v září* vyšla v roce 1984 souběžně v samizdatových edicích Expedice a Petlice, tiskem vyšla v roce 1995. Obsahuje básně z let 1978–1984. Neodbytné vědomí zániku civilizace vyčerpáním zeměkoule, k němuž spěje člověk instrumentalistickým ovládnutím svého okolí, vede autorku k ještě pozornějšímu a prohloubenějšímu vztahu k přírodě, k přesvědčení o nevydělitelnosti člověka z jejího řádu, ve kterém Haukové splývá bytí člověka, krajiny a vesmíru vůbec v neoddělitelném duchovním sepětí citu, paměti a času. V odcizeném světě se obrací k výtvarným dílům přátel, do vzpomínkového světa dětství, ale i k tajemství a úvahám o posmrtné existenci.

Sbírkou *Spodní proudy* vyšla poprvé v roce 1987 v samizdatové edici Petlice, podruhé v roce 1988 v Mnichově v nakladatelství Opus bonum, v roce 1992 ji vydalo brněnské vydavatelství Blok.

V této sbírce hledá autorka zdroje své životní síly a nachází je nakonec v kraji svého dětství. Jsou zde verše prodchnuté smířením a pokorou, ale i tísnivé pocity úzkosti, zoufalství z neodvratného míjení života nad vzpomínkami na přátele básníky a malíře. Hauková klade důraz na hledání smyslu světa a lidské existence, na svědomí, na smysl řečeného i prožívaného. Objevuje se motiv víry, spojení s Bohem, jenž ale zůstává něčím nevyslovitelným, nepochopitelným.

19. června 1990 zemřel po dlouhé nemoci Jindřich Chalupecký. Hauková se ujala jeho literární pozůstalosti. Některé Chalupeckého knihy, které vyšly po jeho smrti v devadesátých letech, byly vydány díky finanční podpoře Jiřiny Haukové. V roce 1993 vydala Hauková vlastním nákladem *Elegii za Jindřichem Chalupeckým*. Elegie je vroucím vyznáním krásy i trpkosti života, vzpomínkou na dobu těžké nemoci a smrti milovaného manžela. Jako dovětek je připojeno jedenáct básní, v nichž Hauková vyjadřuje touhu po životě, přestože tu zůstala sama a lidé jako by propadli zlobě, zášti a penězům. Neboť smyslem života je pokračovat v cestě.

V roce 1996 vyšla kniha vzpomínek *Záblesky života*. Jde o retrospektivní prózu psanou jednoduchým popisně vyprávěcím stylem. Autorka zde popisuje své dětství a dospívání, vzpomíná na přátele ze Skupiny 42 a známé, kterých si vážila, zmiňuje i oblíbené autory, jejichž díla překládala. Velký prostor je věnován manželovi, kterému byly určeny její dopisy z cest po Francii, Itálii, Anglii, Řecku. Hauková črtá své vzpomínky na základě záblesků, které jí zůstaly jako ojedinělé, vytržené okamžiky, z nichž skládá celek.

Sbírka *Mozaika z vedřin* (1997) obsahuje básně z let 1985–1995. Autorka si zde všímá lidské osamělosti a vyjadřuje i lehce nostalgický pocit z nezadržitelného stárnutí. Používá určitou experimentální formu, která je nejzřetelnější i nejpůsobivější v reflexivních obrazových básních.

Sbírka *Díra skrz* byla vydána v roce 1999. Přináší verše, v nichž se Hauková zamýšlí nad morálním stavem lidské společnosti na konci dvacátého století. Základní motiv se pak rozšiřuje i do dalších tematických oblastí – najdeme zde prožitky osamělosti a nezadržitelného stárnutí, pocity bezbřehé lhostejnosti ústící do naprostého odcizení, pocity člověka, upínajícího se k trvalým etickým hodnotám, nutně se však dostávajícího do rozporu se zběsilým tempem věku počítačů.

V roce 2000 vychází rozsáhlá antologie s názvem *Básně*, jež se pokouší představit dílo Jiřiny Haukové v relativní úplnosti. Obsahuje prvních deset básnických knih Jiřiny Haukové a také básně dosud knižně netištěné. V antologii jsou zahrnuty texty z let 1943–1993.

V roce 2002 vyšla sbírka *Večerní prška*, v níž se Hauková zamýšlí nad světem na přelomu tisíciletí i nad údělem člověka, který se blíží ke konci svého života. Téměř všechny texty tvoří jakési volné pásmo hořkých meditací, umocněných pocity prázdnoty a zmaru. Hauková dokáže rozpoznat nebezpečí, které dnešní civilizace přináší – vidí svět zamořený teroristy, odlidštěné vztahy, apokalyptickou zuřivost i agresivní Evropu. V rámci těchto katastrofických obrazů předpovídá i zánik poezie.

Raná poezie Jiřiny Haukové je rýmovaná, většinu své tvorby však píše rytmičtější volným veršem. Převažujícím námětem poezie je od samého začátku tvorby samota, později i nicota, zlo a smrt. Zejména v prvních básních, vzniklých po komunistickém převratu v Československu, jsou motivy osobní devastace doplňovány motivy obecné společenské zkázy. V pozdější tvorbě pak autorka pocity prázdnoty a zmaru přece jen poněkud opouští, aby se v lyrických meditacích zamýšlela nad vztahem člověka a přírody nebo nad lidskou tvořivostí a potřebou lásky. V této fázi tvorby už Hauková cítí jakési smíření se světem a ustupuje od pocitů roztrpčenosti a hořkosti. Primární inspirací tvorby však zůstává snově fantastický, někdy téměř panteistický přírodní svět, mocně překypující energií růstu. V některých básních jde přírodní inspirace ruku v ruce s motivem historické kontinuity a s vědomím autorčiny připoutanosti k rodné Moravě. Mnohé pozdní verše mají implicitně náboženské vyznění. Hauková občas zajímavě improvizuje s jazykovým materiálem: rozbíjí verš a do svých básní zařazuje sloupce samostatných slov (někdy i v cizích jazycích).

Hauková milovala cestování a přírodu, poezie ale pro ni zůstala podstatou a smyslem života. Před vydáním sbírky *Díra skrz* se vyjádřila: „*Nikdo netuší, co pro mne znamenalo a znamená psaní... Zachraňuje mě při životě...*“

V letech 1948–1957 a 1970–1989, kdy Hauková nemohla z politických důvodů ve státních nakladatelstvích publikovat svou původní tvorbu, se uplatnila jako překladatelka. Překládání se pro ni stalo v podstatě jediným možným způsobem tvůrčího vyjádření. Publikovala zejména v časopise Světová literatura, který představoval útočiště pro celou řadu podobně postižených osobností literárního života, např. Škvoreckého, Koláře, Zábranu. Hauková je autorkou významných překladů z americké a anglické literatury, soustředila se zejména na poezii, především moderních směrů nebo jejich předchůdců. Překládala např. díla Jacka Londona, Edgara Allana Poea, Williama Carlose Williamse, Dylana Thomase, Hermana Melvilla, Johna Keatse, Emily Dickinson. Svě jméno poskytla také k pokrytí autorství překladů Luby a Rudolfa Pellarových (Ben Lucien Burman: *Mississippi*, James Cook: *Cesta kolem světa*).

V říjnu roku 1996 udělila Nadace Charty 77 Jiřině Haukové jako první ženě prestižní Cenu Jaroslava Seiferta za sbírku *Světlo v září* (oceněna byla společně se Zbyňkem Hejdou, jenž byl vyznamenán za sbírku *Valse mélancolique*). Předseda poroty Vladimír Karfík uvedl, že oceněné knihy „*jsou stvrzením velikosti celoživotního díla obou autorů*“. V listopadu 1996 obdržela Hauková za celoživotní literární práci Cenu města Přerova – Medaili J. A. Komenského. Při příležitosti oslav státního svátku vzniku samostatného Československa udělil prezident republiky Václav Havel 28. října 1997 Jiřině Haukové medaili Za zásluhy za vynikající umělecké výsledky.

Jiřina Hauková zemřela 15. prosince 2005 ve věku nedožitých 87 let v Praze. Poslední rozloučení se konalo v rodném Přerově, kde byla dle svého přání pohřbena v rodinné hrobce.

(Zpracovala: Věra Slavíčková)